

УДК 658:15

ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА ФОРМУВАННЯ ЕФЕКТИВНОЇ СТРАТЕГІЇ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНО-ОРІЄНТОВАНИХ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ

Олег Нижник; Ірина Нижник

Хмельницький національний університет, Хмельницький, Україна

Резюме. Здійснено аналіз існуючих наукових підходів у дослідженні зовнішніх і внутрішніх факторів впливу на інноваційний розвиток соціально-економічних систем у сучасних умовах та їх функціонування. Визначивши ендogenous та екзогенні фактори, можна створити відповідну економіко-математичну модель поведінки соціально-економічної системи або сформувати ефективну стратегію розвитку інноваційно-активних соціально-економічних систем. Розглянуто сутнісні характеристики стратегій розвитку інноваційно-орієнтованих систем, визначено принципи їх формування, загрози їх функціонуванню та фактори ендogenous та екзогенного впливу на розвиток соціально-економічних систем. Соціально-економічні системи піддаються системно-комплексному впливу факторів, які потребують формування єдиних підходів у напрямку формування єдиної системи соціально-економічного розвитку на всіх рівнях і єдності складових на основі інноваційних стратегій, як одного із важливих складових забезпечення в подальшому розвитку їх конкурентоспроможності. Одним із існуючих наукових підходів у дослідженні впливу факторів на інноваційний розвиток соціально-економічних систем є синергетичний підхід, який полягає в поєднанні різних факторів і пошуку альтернативної самоорганізації процесів, що відбуваються. До внутрішніх факторів, що впливають на формування стратегії інноваційного розвитку віднесено: наявність фінансового потенціалу, розвиненість виробничо-товарної диверсифікації, наявність ефективних технологій, розвиненість внутрішнього ринку, наявність кадрового потенціалу, запровадження новітніх технологій. До зовнішніх факторів впливу віднесено: розвиненість маркетингового, логістичного забезпечення, динамічність зовнішніх ринків, комунікативність аналітичних структур, характер зовнішніх взаємозв'язків тощо. Окрім розглянутої двофакторної моделі інноваційного розвитку, що відображає відношення рівня науково-технічного потенціалу до обсягу суспільних потреб, на макроекономічному рівні соціально-економічних відносин, існує цілий перелік факторів на рівні підприємств та бізнесових структур.

Ключові слова: фактори впливу, інноваційність розвитку, соціально-економічні системи, стратегії інноваційного функціонування.

https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2024.02.079

Отримано 02.02.2024

UDC 658:15

FACTORS INFLUENCING THE FORMATION OF AN EFFECTIVE STRATEGY FOR THE DEVELOPMENT OF INNOVATION-ORIENTED SOCIO-ECONOMIC SYSTEMS

Oleh Nyzhnyk; Iryna Nyzhnyk

Khmelnytskyi National University, Khmelnytskyi, Ukraine

Summary. The article analyzes existing scientific approaches in the study of external and internal factors influencing the innovative development of socio-economic systems in the modern conditions of their functioning was carried out. Having determined the endogenous and exogenous factors, it is possible to create an appropriate economic-mathematical model of the behavior of the socio-economic system or to form an effective strategy for the development of innovative and active socio-economic systems. The essential characteristics of development

strategies of innovation-oriented systems are considered, and the principles of their formation, threats to their functioning, and factors of endogenous and exogenous influence on the development of socio-economic systems are determined. Socio-economic systems are exposed to the systemic and complex influence of factors that require the formation of unified approaches in the direction of the formation of a unified system of socio-economic development at all levels and the unity of components based on innovative strategies, as one of the important components of ensuring their further competitiveness. One of the existing scientific approaches in the study of the influence of factors on the innovative development of socio-economic systems is the synergistic approach, which consists of the combination of various factors and the search for alternative self-organization of the processes taking place. Internal factors that influence the formation of an innovative development strategy include the availability of financial potential, development of production and product diversification, availability of effective technologies, development of the domestic market, availability of personnel potential, and introduction of the latest technologies. External influencing factors include the development of marketing and logistics support, the dynamism of foreign markets, the communicativeness of analytical structures, the nature of external relationships, etc. In addition to the considered two-factor model of innovative development, which reflects the relationship between the level of scientific and technical potential and the volume of public needs, at the macroeconomic level of socio-economic relations, there is a whole list of factors at the level of enterprises and business structures.

Key words: *influencing factors, innovativeness of development, socio-economic systems, strategies of innovative functioning.*

https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2024.02.079

Received 02.02.2024

Постановка проблеми. На розвиток інноваційно-фінансових соціально-економічних систем впливає ціла низка ендогенних та екзогенних факторів. Усунення негативних із них, чи активізація тих, які позитивно впливають, є однією із задач менеджера у сфері пошуку ефективної стратегії їх функціонування на перспективу. На основі виявлених факторів можна створити відповідну економіко-математичну модель поведінки соціально-економічної системи або сформувати ефективну стратегію розвитку інноваційно-активних соціально-економічних систем.

Побудова структурної схеми впливу зовнішніх і внутрішніх факторів на формування ефективної стратегії розвитку інноваційно-орієнтованих соціально-економічних систем дозволить вийти на систему оцінювальних показників та систему управління ними.

Аналіз досліджень і публікацій. Розвитком соціально-економічних систем у сучасних умовах господарювання займаються вчені-практики А. Гальчинський, В. Геєць, О. Гудзинський, Е. Лібанова, В. Левицький, В. Нижник, І. Підкамінний, С. Судомир, Л. Федулова, Н. Хрущ та багато інших [1].

Дослідженню факторів впливу на стратегічне планування інноваційної діяльності соціально-економічних систем присвячені роботи багатьох вчених-практиків Безчасного Л., Левицького В., Хвесика М., і зарубіжних дослідників Кларка Г., Крюгера А. та інших. Ретроспективний аналіз даних наукових підходів вказує на неоднозначність у визначенні факторів впливу, їх систематизацію класифікаційних ознак, за якими віднесені дані фактори. Не менш важливими є й точки зору авторів щодо рівнів впливу запропонованих факторів, оскільки спрацювали суб'єктивні аспекти розглянутих підходів. У дослідженні факторів впливу слід виокремити й синергетичний підхід вчених до бачення окремих явищ і систем, які є інноваційно-активними у своєму розвитку [2; 3].

Мета дослідження – є оцінювання факторів ендогенного та екзогенного середовища, які впливають на процеси формування стратегії інноваційного розвитку соціально-економічних систем.

Постановка завдання. Для досягнення поставленої мети слід дослідити аналіз існуючих наукових підходів у даному напрямі, виокремити актуальні проблеми та систематизувати рівень впливу вищезазначених факторів, які практично можуть бути враховані соціально-економічними системами під час розробленн стратегій їх інноваційного розвитку.

Виклад основного матеріалу. Соціально-економічна система як сукупність ресурсів та економічних суб'єктів, які утворюють єдине ціле у сфері проєктування, виробництва, споживання, обміну й розподілу за сучасних умов функціонування, підлягає впливу як екзогенних, так і ендогенних факторів, дослідження рівня впливу яких є надзвичайно актуальними в умовах євроінтеграції та розвитку глобалізації.

Якщо мова йде про соціальний аспект інноваційного розвитку, то важливим є врахування соціальних факторів. Отже, соціально-економічні системи піддаються системно-комплексному впливу факторів, які потребують формування єдиних підходів у напрямку формування єдиної системи соціально-економічного розвитку на всіх рівнях і єдності складових на основі інноваційних стратегій як одного із важливих складових забезпечення в подальшому їх конкурентоспроможності [4].

При обґрунтуванні інноваційного розвитку соціально-економічних систем необхідне врахування факторів як внутрішньо-системного, так і зовнішньо-системного спрямування. Інноваційний розвиток соціально-економічних систем залежить від рівня: активності бізнесових структур з огляду на економічний, соціальний, екологічний, трудовий стан систем; іміджевого стану систем та матеріальної зацікавленості; органічної єдності техніко-технологічних, інформаційно-комунікативних, гуманістичних, управлінських, кадрових чи компетентнісних складових, які беруть участь у формуванні стратегії інноваційного розвитку. Дана стратегія має включати нові креативні рішення, новітні підходи у формуванні кадрового потенціалу та, відповідно, техніко-технологічному забезпеченні соціально-економічних систем, інноваційному забезпеченні, інформаційному (комунікативному, контролінговому) логістичному, сервісному, нормативно-правовому та іншому забезпеченні.

Одним із існуючих наукових підходів у дослідженні впливу факторів на інноваційний розвиток соціально-економічних систем є синергетичний підхід, який полягає в поєднанні різних факторів і пошуку альтернативної самоорганізації процесів, що відбуваються. Фактори за своєю природою можуть бути екстенсивні та інтенсивні. До факторів інноваційного розвитку відносяться: фактор пропозиції (науково-технічного потенціалу) і фактор попиту (макроекономічні умови реалізації науково-технічного потенціалу). Двофакторна модель інноваційного розвитку це модель, в основі якої на одній осі відкладається рівень науково-технічного потенціалу, а на іншій – обсяги суспільних потреб. Якщо науково-технічні досягнення активно впроваджуються у виробництво, то попит на інновації задовольняється. Такі стани у дворівневій моделі інноваційного розвитку свідчать про рівновагу науково-технічного чи інноваційного розвитку й розвитку суспільних потреб соціально-економічних систем.

До факторів, що негативно впливають на рівноважність науково-технічного розвитку і розвитку суспільних потреб, відносяться:

- а) невідповідність результатів науково-технічної діяльності вимогам реалізації структурної політики;
- б) перекося і недоречності в науково-технічній політиці;
- в) невірний вибір пріоритетів науково-технічного розвитку;
- г) невірноваженість пропозиції науково-технічних розроблень із ринковою кон'юнктурою;
- г) велика тривалість упровадження науково-технічних розробок із-за об'єктивно-тривалого їх життєвого циклу й складності освоєння нової техніки;
- д) незавершеність розроблень із-за незадовільного макросередовища;
- е) відсутність мотивації до впровадження інноваційних процесів;
- є) неможливість фінансування внаслідок кризових явищ, війни, форс-мажорних обставин;

- ж) недосконалість організаційно-економічної структури забезпечення інноваційних процесів;
- з) відсутність державної науково-обґрунтованої політики освоєння інновацій внаслідок нерозвинутого ринкового, конкурентного середовища;
- и) нерозвиненість ринків капіталу, інвестицій, інноваційної продукції і робочої сили.

Виявлені фактори негативного впливу мають бути локалізованими в сценаріях стратегії інноваційного розвитку соціально-економічних систем.

На основі проведеного аналізу визначено фактори, що позитивно впливають на формування ефективної стратегії розвитку інноваційно-орієнтованих соціально-економічних систем та наведено на рис. 1.

Рисунок 1. Фактори, що позитивно впливають на формування ефективної стратегії розвитку інноваційно-орієнтованих соціально-економічних систем

До факторів, які позитивно впливають на формування ефективної стратегії розвитку інноваційно-орієнтованих соціально-економічних систем відносять:

- а) перебудову виробництва з метою забезпечення ресурсів;
- б) переорієнтацію споживчих, економічних і технічних характеристик продукції та задоволення потреб споживачів;
- в) активізацію персоналу на основі мотиваційних методик стимулювання;
- г) раціональну перебудову податкової та цінової політики;
- ґ) спрямованість соціально-економічних систем на активізацію впровадження інновацій;
- д) встановлення об'єктивних, стандартних і максимальних показників розвитку соціально-економічних систем;
- е) встановлення чіткої взаємодії підприємств, бізнесу та держави на подолання існуючих проблем з розвитком їх інноваційної діяльності;

є) розподіл напрямів активізації інноваційної діяльності за організаційними структурами, відповідальними за дані процеси.

Висновки. На основі аналізу наукових підходів здійснено аналіз досліджень факторів впливу на інноваційний розвиток соціально-економічних систем, виокремлено основні проблеми, які існують у стратегічному плануванні інноваційної діяльності на всіх рівнях. У цілому представлено перелік зовнішніх та внутрішніх факторів, які негативно й позитивно впливають на формування ефективності стратегії інноваційно-орієнтованих соціально-економічних систем.

Окрім розглянутої двофакторної моделі інноваційного розвитку на макроекономічному рівні соціально-економічних відносин, існує цілий перелік факторів на рівні підприємств та бізнесових структур. Активізація позитивних та усунення негативних факторів має стати основою подальших досліджень у даному напрямі.

Conclusions. Thus, on the basis of the analysis of scientific approaches, an analysis of research factors influencing the innovative development of socio-economic systems was carried out, and the main problems that exist in the strategic planning of innovative activities at all levels were identified. In general, a list of external and internal factors that negatively and positively influence the formation of the effectiveness of the strategy of innovation-oriented socio-economic systems is presented.

In addition to the considered two-factor model of innovative development at the macroeconomic level of socio-economic relations, there is a whole list of factors at the level of enterprises and business structures, the activation of the positive ones and the elimination of the negative ones should become the basis of further research in this direction.

Список використаних джерел

1. Актуальні проблеми та напрями розвитку потенціалу соціально-економічних систем в умовах конкуренції: монографія / за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. Л. Калініченко. Харків : «В справі», 2017. 275 с.
2. Нижник В. М., Абушов Т. А. Аналіз проблематики управлінських процесів в еволюційному розвитку підприємств. *Економічний простір*. 2023. № 187. С. 124–128.
3. Полуяктова О. В. Прискорення соціально-економічного розвитку суспільства: економіко-політичні аспекти. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2017. Вип. 16. С. 16–19.
4. Червяков І. М. Економічний розвиток, економічне зростання і фактори, які стримують економічне зростання України. *Інвестиції: практика та досвід*. 2015. № 6. С. 99–102.

References

1. Aktualjni problemy ta naprjamy rozvytku potencialu socialjno-ekonomichnykh system v umovakh konkurenciji [Actual problems and directions of development of the potential of socio-economic systems in the conditions of competition] (2017) monografija / za zagh. red. d-ra ekon. nauk, prof. L. Kalinichenko. Kharkiv: "V spravi". (In Ukrainian)
2. Nyzhnyk V. M., Abushov T. A. (2023). Analiz problematyky upravlinsjkykh procesiv v evoljucijnomu rozvytku pidpryjemstv [Analysis of the problems of management processes in the evolutionary development of enterprises]. *Ekonomichnyj prostir*, no. 187, pp. 124–128.
3. Polujaktova O. V. (2017). Pryskorennya socialjno-ekonomichnogho rozvytku suspiljstva: ekonomiko-politychni aspekty [Acceleration of socio-economic development of society: economic and political aspects]. *Ghlobaljni ta nacionaljni problemy ekonomiky*, vol. 16, pp. 16–19.
4. Chervjakov I. M. (2015). Ekonomichnyj rozvytok, ekonomichne zrostannja i faktory, jaki strymujutj ekonomichne zrostannja Ukrajinj [Economic development, economic growth and factors that restrain the economic growth of Ukraine]. *Investyciji: praktyka ta dosvid*, no. 6, pp. 99–102.